

MIHAELA FRUNZĂ

O INCURSIUNE ÎN ETICA SOCIALĂ
ȘI POLITICĂ

AN ENDEAVOR IN SOCIAL AND POLITICAL
ETHICS

Etica reprezintă unul dintre domeniile filosofice cu cea mai alertă dezvoltare în peisajul cultural românesc, atât la nivelul și calitatea traducerilor din literatura occidentală recentă, cât și în ce privește numărul și pregnanța aparițiilor editoriale autohtone. Ceea ce reprezintă un aspect și mai îmbucurător este specializarea din ce în ce mai vizibilă pe care aceste preocupări o primesc, fapt care duce la conturarea unor nuclee de cercetători axați pe anumite subteme bine precizate. Printre exemplele pe care le-aș da, fără pretenția de a epuiza lista persoanelor asociate sau a textelor bine realizate din ultimii ani, se numără grupul de la Universitatea București din jurul Centrului de Etică Aplicată (Valentin Mureșan, Vasile Morar, Adrian-Paul Iliescu, Emilian Socaci, Cristian Ducu, Laurențiu Gheorghe, Dorina Cucu), grupul de cercetătoare și cercetători de la SNSPA, cu lucrări pe teme de etici aplicate și etici feministe (Mihaela Miroiu, Adrian Miroiu, Daniela Cuțaș, Anca Gheauș), grupul ProEtica de la Cluj, cu preocupări în domeniul eticii juridice și sociale (Ion Copoeru, Ungvari Zriny-Imre, Alexandrina Rădulescu, Cristian Danileț), grupul GDES de la Cluj, ce mobilizează, alături de cercetători cu experiență, mai mulți tineri doctoranzi în cercetări legate de expertiza etică și etica aplicată (Iulia Grad, Cătălin Vasile Bobb, Lorin Ghiman, Codruța Cuceu, Codruța Porcar) gruparea din jurul Revistei Române de Bioetică de la Iași (Beatrice Ioan, Cristina Gavrilovici, Vasile Astărăstoe, Teodora Manea, Bogdan Olaru).

O apariție editorială recentă, a cărei importanță aș dori să o precizez în principal în acest perimetru al dezvoltării și consolidării unei școli etice, o reprezintă volumul *Etică socială și politică* propus de Adrian-Paul Iliescu. Lucrarea are ca punct de plecare notele de curs ale autorului, în prezent titular al unor cursuri de „Filosofie politică și socială”, „Filosofia dreptului”, „Etica relațiilor internaționale” la Facultatea de Filosofie a Universității București.

Volumul este structurat pe patru capitole, fiecare capitol avînd o secțiune introductivă, teorii și concepte fundamentale prezentate succint, precum și propuneri de aprofundare ulterioară individuală, în forma

Mihaela Frunză

Lecturer, Ph.D, Department of Systematic Philosophy, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania. Author of the book: *Ideologie si feminism* (2004). Editor and co-editor of the books: *Fețele toleranței* (2003), *Gender and the (Post) East-West Divide* (2004), *Tinerii și politica* (2006), *Essays in Honor of Moshe Idel* (2008). E-mail: mihafrunza@yahoo.com

Key Words:

social and political ethics, fundamental social arrangements, ethics of international relations, Adrian-Paul Iliescu.

Adrian-Paul Iliescu, *Etică socială și politică* [Social and Political Ethics], (București: Ed. Ars Docendi, 2007), 325 p.

întrebărilor-problemă, întrebărilor-teste sau textelor de comentat. Ca orice manual, lucrarea are un caracter pronunțat didactic, ceea ce contribuie la clarificarea și precizarea termenilor fundamentali, la prezentarea schematică a teoriilor importante, la abundența de citate semnificative, unele dintre ele incluse în versiunea originală, în limba engleză.

În cele ce urmează nu îmi propun să realizez o prezentare exhaustivă a acestei lucrări – tentativă imposibilă din start datorită volumului masiv de informații incluse în cele 325 de pagini ale sale, ci mai degrabă să semnaliez câteva teme importante în economia cărții, tratate – uneori pentru prima dată într-o manieră sistematică – într-o lucrare apărută în limba română.

Cele mai multe lucrări contemporane de etică includ, de regulă, un capitol ce sintetizează principalele orientări și teorii pe care autorul lucrării le frecventează cu precădere sau care sînt de neocolit în domeniul său. Un exemplu clasic, extrem de popular în abordare și intuitiv ca metodă de expunere îl reprezintă capitolul despre teorii etice din volumul *Principles of Biomedical Ethics* al lui Tom Beauchamp și James Childress. Într-un capitol, aceștia expun opt teorii etice (șapte teorii tradiționale – utilitarismul, kantianismul, teoriile virtuții, individualismul liberal, comunitarianismul, teoriile grijii, cazuistica și a opta, proprie) pe care le ilustrează practic evidențiind modul cum aceste teorii se raportează la un același caz concret problematic. Aspectul relevant al teoriilor etice, chiar într-o lucrare specializată de etică medicală, este dat de faptul că, pe lângă importanța lor istorică, aceste teorii subîntind modurile în care ne formulăm raționamentele și argumentele etice, felul în care ne structurăm gîndurile și discursurile atunci cînd dorim să susținem, sau dimpotrivă să respingem o anumită poziție sau idee.

O selecție a teoriilor etice este inclusă și în acest manual, în secțiunile /1.10.10/-/1.10.17/. Este evident că autorul a ales acele teorii semnificative pentru etica socială și politică, subiect al primului capitol din manual. Astfel, el examinează rînd pe rînd, relativismul moral, pluralismul, subiectivismul, obiectivismul moral, absolutismul, etica datoriei, contractualismul, consecințialismul, utilitarismul și etica virtuții. Consider că acest gen de abordare ar merita să fie reluat, dezvoltat și aprofundat în edițiile ulterioare, deoarece teoriile evidențiate reprezintă un element fundamental pentru înțelegerea și dezvoltarea argumentării morale.

În cadrul capitolului al doilea al volumului, „Etica aranjamentelor sociale fundamentale”, un loc central și consistent îl ocupă prezentarea concepțiilor fundamentale despre dreptate. Problema dreptății distributive (ca accepțiune frecvent utilizată a temei mai largi a „dreptății sociale”) este cu siguranță o temă de reflecție predilectă în ultima jumătate de secol, ea reprezentînd nu doar o chestiune tehnică abstractă, ci un subiect de largă relevanță pentru societățile democratice. „Cum sunt localizate (sau „distribuite”) în societate avantajele și dezavantajele (economice, sociale,

politice), drepturile și datoriile, valorile și poverile (sau beneficiile și costurile)” ? Întrebarea reprezintă cu siguranță o preocupare constantă nu doar pentru filosof și omul politic, ci și o întrebare fundamentală pentru fiecare individ. Aproape toți autorii de filosofie politică semnificativi ai ultimilor cincizeci de ani au aspirat să ofere, dacă nu un răspuns, măcar o perspectivă personală distinctă asupra acestei teme. Chiar autoare din domeniul foarte specializat cum este cel al teoriilor politice feministe, cum este Susan Moller Okin, propun într-o lucrare de felul celei *Justice, Gender, and the Family* o discuție extrem de riguroasă asupra teoriilor cele mai răspândite despre dreptate, cu scopul detașării și conturării unei teorii proprii, cea a ideii de dreptate care să pornească de la idealul și realitatea unei familii drepte. Am amintit aici exemplul lui Okin deoarece, la nivelul întregului volum al lui A. P. Iliescu sînt incluse idei și teorii vehiculate de autori și autoare ce iau în calcul perspective din studiile de gen. Semnalez acest detaliu bibliografic deoarece în genere autorii români nu sînt întotdeauna receptivi la aceste perspective, sau dacă sînt, le prezintă accentuînd asupra diferenței lor. Dimpotrivă, urmînd tradiția universitară americană, filosoful de la Universitatea București le include în corpul teoriilor generale, fără a le marca sau sublinia excentricitatea sau excepționalitatea.

În manualul lui A. P. Iliescu, tema dreptății distributive primește o tratare excelentă, autorul examinînd principalele teorii propuse de Hayek (dreptatea procedurală), Nozick (dreptatea ca îndreptățire), Rawls (dreptatea ca echitate), Walzer (egalitatea complexă), Th. Nagel (imparțialitate și egalitate).

Exemple similare se pot aduce și din capitolele ulterioare. Astfel, capitolul al treilea este rezervat domeniului „Eticii politice”, domeniu care ar merita aprofundat și de către practicienii politicii românești. O parte extinsă a acestui capitol este puternic influențat de teoria jocurilor, care este prezentată cu aplicații interesante pentru modelările posibile din teoria politică. Un ultim capitol este dedicat „Eticii relațiilor internaționale”, un domeniu abordat în general cu rezerve, ca să folosim un eufemism, de filosofi români. Totuși, în felul în care este realizat în această lucrare, capitolul dovedește că din tratarea acestei teme toate părțile ies în avantaj. Suplimentar, acest domeniu este de maximă actualitate, în condițiile în care relațiile dintre țări devin din ce în ce mai importante într-o economie globală.

În concluzie, aș observa faptul că mulți filosofi români contemporani se feresc sau își publică destul de tîrziu cursurile pe care le țin în mod cotidian cu studenții, fie pentru a le învălui într-o aură de mister inaccesibil, fie pentru a masca realitatea unor documentări parțiale. În fond, un curs reușit îmbogățește deopotrivă studenții și profesorii, oferindu-le primilor premisele unei informații relevante și a unor experiențe de învățare semnificative, și garantînd transparența celor din urmă. Totuși, un curs reprezintă și un pariu riscant, pentru că el reprezintă

inevitabil rezultatul unei selecții personale marcate de limitări informaționale și temporale ce se acutizează din ce în ce mai mult în condițiile creșterii exponențiale a cantității de materiale relevante și a vitezei cu care acestea devin accesibile oriunde în lume. Pentru cei care ar putea în vreun fel să privească cu rezerve tentativa profesorului de la Universitatea din București, merită amintit că lucrări fundamentale din chiar bibliografia domeniului etică au început prin a fi ceea ce azi am numi „suporturi de curs”. Un exemplu celebru este, desigur, *Etica Nicomahică*. Lucrarea profesorului Adrian-Paul Iliescu se înscrie astfel într-o tradiție a instrumentelor didactice ce nu poate decît să contribuie la profesionalizarea eticii în România.